

érni. Megfordítva: nagyobb óraszám, kisebb létszám s legjobb tankönyv mellett sem fog boldogulni az, akiben az említett feltételek hiányoznak. Ime az élő idegen nyelvtanítás problémájának, sőt minden sikeres tanításnak Kolumbusz-tojása.

Visszapillantva a feldolgozott anyagra és összegezve a benne foglalt eredmények fajsúlyát, minden túlzás nélkül megállapíthatjuk, hogy a tanártestületek csaknem kivétel nélkül igen komolyan foglalkoztak az ügyel és a főigazgatók által áttekinthetően összefoglalt jelentések feletti figyelemreméltó javaslatokat tartalmaznak. Ezekben a jegyzőkönyvekben van még valami, ami a javaslatoknál talán még értékesebb. Érttem a belőlük kiáradó imponderabiliákat, amelyekből azt a megnyugvást és felemelő érzést meríthetjük, hogy ime a magyar tanár, a mostoha viszonyok ellenére, nem lankadó ügybuzgalommal viseltetik az iskola iránt, szívéen hordja a gondjaira bízott ifjúság sorsát és ezzel beigazolja, hogy tudatában van annak a nagy felelősségnek, amely a haza jövőjét illetőleg reáharul. Igen, a tanítóság és a tanárság jövője elválaszthatatlan a haza jövőjétől... Én, aki hosszú tanári pályámon a kíméletlen szókimondás veszedelmével mitsem törődve, nem egyszer élesen bíráltam a magyar tanár munkáját, ezen III jegyzőkönyv áttanulmányozása után tisztelttel s elismeréssel hajlok meg és kalapot emelek előtte. Ismétlem, a tanárt abba a helyzetbe kell juttatni, de azután megtartani is, hogy egészen az iskolának élhessen és éljen is, mert az iskola, a tanítás tört és letört emberekkel nem érheti be.

Kemény Ferenc.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

A tanítói lélektan.

A pedagógia mint külön tudományág a modern tudományosság *lélektani módszerének* gyümölcse. A lelki élet hatalmas területeinek feltárulása a tárgyi és módszertani kérdéseknek egész tömkelegét vetette fel a gyermeknevelés körül. Amíg a tanítás anyaga állott az iskolai nevelés középpontjában, addig a pedagógia tényleg nem jelenthetett mást, mint technikai ügyeskedést az elsajátítandó ismeretek sorrendjének megállapításában. Amint azonban a modern pszichológia a lelket állította az anyag helyébe, a nevelési kérdéseknek jelentősége annyira megnőtt, hogy a velük foglalkozó irodalomnak külön tudományággá való elkülönülése természetes folyamánként következett be.

Az önálló tudománnyá fejlődött pedagógiának egyik legfontosabb területe az, mely a tanítás folyamatának lelki tényezőit öleli fel. A tanítás folyamatának e lelki tényezői: a *gyermeki lélek*, a *tanítói lélek* és az *osztálylélek*. A gyermeki lélek

tanulmányozásának ma már világirodalma van. Alig 40 éve, hogy *Conrado Ricci*-nek *L'arte dei bambini* c. könyve megjelent a gyermekek rajzairól. Azóta Európában és Amerikában a gyermeki lélekkel foglalkozó könyvek és kísérleti intézmények tudományosan megalapozták a *gyermeklélektant*. Azoknak a folyamatoknak vizsgálata, melyek a gyermek lelkében tanulás közben végbemennek, oly törvényszerűségeknek felismerésére vezetett, melyek gyökérükben mutatták meg a régi iskola hibáit, de egyúttal megnyitották a forrását is annak a megújulásnak, melyre az új iskolának törekednie kell.

A tanítás másik két lelki tényezőjének, a *tanítói léleknek* és az *osztályléleknek* tudományos irodalma a kezdet kezdetén van. Európa nagy tanítómestere, Germánia részéről történt a kezdeményezés. 1920-ban Lübeckben továbbképző iskola létesült a tanítók tudományos, de főként filozófiai és lélektani ismereteinek továbbfejlesztésére. Természetes, hogy itt azoknak az ismereteknek gyakorlati és elméleti elmélyítéséről van szó, amelyek a tanítónak a tanításban követett magatartását, vannak hivatva irányítani. Módszere ennek az elmélyülésnek a *tanítói munka lelki elemzése és az önelemzés*. A továbbképző iskola élén *W. O. Döring* áll, aki ma Németországnak egyik legnépszerűbb filozófiai és pedagógiai írója — talán azért, mert esztétikai kiműveltségével művészi élménnyé tudja emelni a filozófia és a pedagógia függő kérdéseit. (*Philosophie der Kunst. Das Lebenswerk J. Kants. Schopenhauer. Schülerauslese und psychische Berufsberatung.*)

A lübecki továbbképző iskolában két féleven át végzett vizsgálatait *Untersuchungen zur Psychologie des Lehrers* címmel adta ki Döring. (Quelle & Meyer. Leipzig. 1925. 5 M.) Gyönyörű képét adja e könyv annak a tudományos ihletnek, mely Döringet mint pedagógust jellemzi. Mit jelent a gyermek? Mit jelent a tanító? Ezek az alapkérdések bontakoznak ki és nyernek sokoldalú megvilágítást e könyv kísérleti anyagában.

Miben jelöli meg Döring a tanítói lélektan célját? Milyen eszközöket és módszert jelöl ki a cél elérésére?

A tanítói lélektan feladata az, hogy megállapítsa azokat a lelki tulajdonságokat, melyek a tanítót eredményes *embernevelői* munkára képesítik. A tanítói lélektan végcélja tehát az *ideális tanító képe*.

A tanító lelki képének pontos megrajzolása tükörképül szolgál annak megítéléséhez, hogy ki alkalmas a tanítói pályára; továbbá eldönti azt a kérdést, hogy lehetséges-e különböző tanítótípusokról beszélni és milyen értelemben. Ugyancsak az ideális tanító képének megrajzolása dönti el azt is, hogy milyen hatást gyakorolnak a tanítók általában a gyermekekre, nemkülönben az egyes tanítótípusok az egyes gyermektípusokra. Amennyiben pl. itt oly irányú törvényszerűségeket lehetne észlelni, hogy értékes tanítási eredmény csak az esetben érhető el, ha az egyes tanítótípusok csupán meghatározott gyermektípusokra és meghatározott módszerrel hatnak, akkor ez a gyakorlati tanításra nagy hasznot jelentene.

Hogyan lehet eljutni a tanító ideális képéhez? A megfigyelés, elemzés és következtetés módszerével-e, vagy pedig valamely központi fogalomból való deduktív kiindulással? A megfejtendő feladat természete dönti el itt is a módszer kérdését. A megfejtendő feladat pedig a következő kérdéskomplexumban tömöríthető össze: Mennyire képes a tanító a gyermek lényét megérteni? Hol vannak e megértés határai? Milyen a megértési folyamat a tanítótípusok és a gyermektípusok között? Mennyire képes a tanító a gyermek egyes képességeit és teljesítményeit megérteni és megítélni? (Osztályozás.) E kérdésekre deduktíve felelni bajos. Deduktív kiindulásnak olyan tudományágakban van helye, amelyekben az alapfogalmak pontos elhatárolása már megtörtént. A pedagógia alapfogalmaiban uralkodó bizonytalanság inkább induktív irányba terel. Ez az induktív kiindulás kétféle formában történhetik. Ki lehet indulni 1. *a történelmi tapasztalatból*, azaz a pedagógia történetéből, 2. *a közvetlen tapasztalatból*, azaz a tanítók jelenlegi működésének megfigyeléséből.

Aki a pedagógia történetéből indul ki, annak elemzés útján meg kell állapítania a történelem nagy pedagógusainak ama jellemvonásait, melyekre nézve egymással megegyeznek. Így talán eljuthat a tanító egyetemes képéhez. Ha pedig azokat a jellemvonásokat emeli ki, melyekre nézve a történelem kiváló embernevelői egymástól különböztek, az egyes tanítótípusok megismeréséhez is eljuthat. Így talán megismerné Pestalozzi-ban a szociális, Humboldtban az esztétikus, Sokratesban a teoretikus, Basedowban az ökonomikus, Franckében a vallásos, a jezsuita nevelőkben a politikus tanítótípust. E férfiak nevelőmunkáját és a munka eredményét elemezve talán lehetőség kínálkoznék annak megállapítására is, hogy mi módon, milyen eredménnyel hatottak a típusok a gyermekekre, mennyire voltak képesek megérteni és alakítani a gyermeki lelket. Amde bármilyen hálás talaja is az indukciónak a történelem, mégsem szabad elfelejteni, hogy írott hagyományokból az életet a maga eredeti valóságában feltámasztani lehetetlen. Az írott hagyomány csak nagyon hiányos és nagyon gyarló váza a történelmi multnak. Lépten-nyomon a képzelet kiegészítő munkája válik szükségessé. Ahol pedig a képzelet kiegészít, ott nincs messze a csalódás.

Biztosabbnak látszik a közvetlen tapasztalatból való kiindulás. Viszont azonban aki a mai pedagógusok lelkiségének vizsgálatából akar egyetemes eredményre jutni, megtévesztő sokféleséggel, technikai és tárgyi nehézségekkel találja magát szemben. Mindig csak egy bizonyos számú egyént magábanfoglaló csoport fog rendelkezésére állni. Eredményei tehát nem lesznek egyetemes érvényű megállapítások. Azzal is le kell számolnia, hogy a megfigyelt tanítóknak bizonyos százaléka egyáltalában nem tartozik a hivatott tanítók általános típusához. Az ily egyénekről szerzett vizsgálati eredmények tehát legfőljebb negatív jelentőségűek lesznek. Mindamellet nagy előnye e kiindulás-

nak az élet közvetlenségé. Nem hajlott írásokból támasztja fel az életet, hanem szemben áll vele. Megfigyel, kérdez, közvetlenül szemlél.

Ezt az utóbbi kiindulást választotta Döring. Az általánosítások útvesztőjének elkerülése végett a célkitűzésben nem ment tovább annál a határnál, ahol az absztraháló elme még reális talajon mozog. Döring 18 tanítóból és tanítónőből szervezte meg munkaközösségét. Célul annak megállapítását tűzte ki, hogy „e munkaközösség 18 tagjának analizise miféle lelki képet nyújt a tanítóról? Milyen típusok vannak közöttük? Milyen az általános tanítói típus és milyenek az egyes tanítói típusok a résztvevők felfogása szerint? Milyen álláspontot foglalnak el a résztvevők tanítói egyéniségük megítélése szempontjából elsődleges fontosságú pedagógiai kérdésekben? Miféle akadályok és a sikeres eredményének miféle lehetőségei mutatkoznak a megítélésben?”

Döring módszerének lényege abban áll, hogy a munkaközösség tagjai önmagukról önmegfigyelés alapján ismételt önjellemzést adnak s a munkaközösség vezetője ezeket az önjellemzéseket az egyénekről nyert közvetlen tapasztalatainak felhasználásával a kísérleti lélektan módszeres elvei szerint fe dolgozza.

Tizenyolc tanító lelkisége semmiesetre sem az a fundamentum, amelyre az ideális tanító lélektanát rá lehetne építeni. Bármennyire valószínű, hogy az esztétikai, szociális, ökonomikus, vallásos és teoretikus alapjelleme nagy általánosságban kimerítik az ideális tanítótípusok jellembeli lehetőségeit, s bármennyire valószínű az is, hogy az esztétikai és a szociális típus jegyében fog kifejecesedni a tanítói ideál, — mindamelllett a kísérleti megfigyeléseknek sokoldalúságban és intenzitásban még gyarapodniok, s a módszeres feldolgozásnak a fogalmi elhatárolásában élesednie kell, hogy a típusok körvonalai határozottabban jelentkezzenek.

Döring műve nem a tanító lélektanát akarja adni, hanem ösztönzést e lélektan kiépítésére. Kívánatos volna, hogy egy más irányú ösztönzést is adjon. Bár adna mielőbb ösztönzést arra, hogy a tanítói egyéniségnek mindenekfölötti fontossága az iskolapolitika kiindulópontjává lenne. Németországban már megindult a haladás ezen irány felé. Nálunk azonban minden arra vall, hogy a tanítói egyéniség inkább csak pedagógiai szólamként szerepel, semmint a legvitálisabb kultúrérték gyanánt. Ezen lehet, ezen mielőbb kell is változtatni, mert a magyar iskolákba csak a magyar tanító hozhat új életet. Minden egyéb lehet nagyon tetszetős és hangzatos, azonban mégsem jelent többet a papirosprogrammoknál.

Rédei Kornél.

Rousseau és a nemzeti nevelés.

Rousseau úgy él a köztudatban, mint a természetes nevelés hirdetője, s ennek elérésére — minthogy a nyilvános nevelés a gyermekben a természetet elnyomja, Jerombolja, hiszen szerinte a